

Гарда Војске Србије

Команданти батаљона и командири ескадрона у спомен примања застави на Цвети 1886. године, Војни музеј

ЈЕДИНИЦА СА НАЈДУЖОМ ТРАДИЦИЈОМ

Историја Гарде, која је уско везана за политичку и војну историју Србије и Југославије, сведочи о храбрости, пожртвованости и оданости њених припадника. Гарда Војске Србије наставља ове светле традиције и морални лик гардисте и данас држи на истинској висини.

Пише пуковник др Слободан ЂУКИЋ

Другог српског устанка па до 1825. године у Србији није постојала редовна војска. Једина стална оружана снага били су пандури кнеза Милоша Обреновића, којих није било много. Ђакова буна подстакла је кнеза да ради сопствене сигурности оснује прве јединице стајаће војске, па је 1825. у Србији из одабраних кућа

регрутовано 1.147 „здравих и гледних младића”. То су били први представници регуларне војске Србије. Они су прво називани „уписни пандури”, а затим „солдати”, а остали су у војној служби пуних десет година. Кнез Милош наставио је са уређењем стајаће војске, иако на то није имао право.

ГАРДА КНЕЗА МИЛОША

Немири који су потресали Турско царство и брига за сопствену безбедност утицали су на кнеза да 1830. године, у два наврата, регру-

тује младиће за стајаћу војску. Прва група регрутованих момака (73), која се на Ђурђевдан 1830. прикупила у Пожаревцу, образовала је Прву пешачку гарду, а друга група (76), која се на Митровдан окупила у Крагујевцу, Другу пешачку гарду. Пешачка гарда служила је као кнежева телесна стража и бринула о безбедности његове породице и двора у Пожаревцу, Крагујевцу и Београду. Свим војним јединицама управљао је Тома Вучић Перишић, који се потписивао као „главни سردар војени и шеф књажеске гарде”. Султан је хаџишерифом из 1830. дао кнезу Милошу право да у својој служби држи „нужно число војника”, а он је већ 1832. основао Коњичку гарду, иначе претходницу новог рода војске – коњице. После повратка из Русије прве групе српских младића – војних питомаца, 1836. године, основан је још један ескадрон коњице. Тада су формирана и два одељења артиљерије, са по једном топовском батеријом у Крагујевцу и Пожаревцу. Регуларна војска је у пролеће 1831. добила и војну музику – „Књажеско-сербску банду”, са капелником

Јосипом Шлезингером на челу. Посебно одељење Коњичке гарде, које је служило кнезу као његова свита, основано је 1837. године. Указом кнеза Милоша од 12. маја 1838. гардистима је први пут додељена застава и тај датум био је уписан на гардијску заставу као дан установљења Књажевске гарде и обележаван је као Дан гарде у Кнежевини и Краљевини Србији.

Устав из 1838. године ограничио је кнежеву власт и донео велике промене у организацији државне управе. Да би осујетио спровођење Турског устава, кнез Милош је подстакао побуну војника, која је избила 11. маја 1839. у Крагујевцу, Ђуприји и Крушевцу. Војници су из Крагујевца, са четири топа, кренули ка Београду, где се тада налазио кнез Милош. Они су 16. маја на Трешњи заустављени и после преговора са Томом Вучићем Перишићем, разоружани. Пре него што је абдицирао 1. јуна 1839. године, кнез Милош потписао је први закон о војсци – *Устроеније гарнизоне војске*, којим је војска кнеза Милоша распуштена, а са њом и Кнежева гарда.

КОЊИЧКИ ЕСКАДРОН КНЕЗА АЛЕКСАНДРА

Милоша Обреновића на престолу је заменио старији син Милан, који је убрзо умро, а затим је власт преузео Милошев млађи син Михаило Обреновић. Кнез Михаило је имао свој конак близу Саборне цркве, који је 1830. године кнез Милош подигао за кнегињу Љубицу и кнежевиће Милана и Михаила. За време кратке прве владавине кнеза Михаила донет је закон о Гарнизаној војсци 1841. године, којим је поново заведена стајаћа војска у Србији. Међутим, противници династије Обреновић, познати као Уставобранитељи, организовали су побуну (Вучићева буна) и присилили Михаила Обреновића да напусти Србију. Уставобранитељи су на српски кнежевски престо 1842. године довели Карађорђевог сина Александра Карађорђевића. До избора за кнеза Александар је

становео у приватној кући у близини Лутеранске цркве. Сталног кнежевског двора у Београду тада није било. Да би нови кнез имао двор какав додикује владару једне државе, Влада је у ту сврху откупила кућу Стојана Симића, у коју се кнез Александар уселио 1843. године. У Београдском конаку нешто касније подигнут је и Мали конак, у коме је под кнезом Александром било Кнежевско претставништво и Попечитељство иностраних дела. За време владавине кнеза Александра донет је нови закон о Гарнизаној војсци 1845. године, којим је она повећана на два батаљона. Гарда као посебна јединица није постојала, а послове обезбеђења Београдског конака и самог владара обављао је коњички ескадрон. Сваког лета, најмање по шест недеља, кнез је проводио у Брестовачкој бањи. Из престонице ка бањи, обично је путовао на Горњак, кроз Хомоље, на Жагубицу, па преко Црног врха ка Брестовцу. Прозлазећи кроз та места са својом великом пратњом, 100–200 катана (коњаника), привлачио је велику пажњу. На дан Св. Андреје Првозваног 30. новембра 1858. у Београду се састала Народна скупштина, која је збацила са власти кнеза Александра и поново позвала Милоша Обреновића да дође на кнежевски престо.

ГАРДА КНЕЗА МИХАИЛА

Кнез Милош је са сином Михаилом стигао у Београд 25. јану-

ара 1859. и сместио се у свом дворцу у Топчидеру. Стари кнез се бринуо за безбедност династије, па је убрзо позвао ађутанта, поручника Јована Варјачића и нареди му да оде у коњичку касарну, те да одабере 12 „личних” и угледних момака за његову телесну Гарду. Поручник Варјачић је одмах извршио добијену заповест и постао први командант Кнежеве гарде. После очеве смрти, 14. септембра 1860, кнез Михаило је по други пут ступио на српски престо. Михаило се за стално уселио у Београдски конак, у оквиру кога је 1860. године сазидаана кућа у којој је на горњем спрату било смештено Министарство иностраних дела, са великом двораном за министарске седнице, а на доњем спрату Министарство унутрашњих дела. Годинама је у тој знаменитој кући вођена спољашња и унутрашња политика Србије. Кнежева гарда бринула је о безбедности владара и учествовала у државним и војним свечаностима. Поводом педесетогодишњице Таковског устанка, на Духове 23. маја 1865, у Топчидеру је приређена велика свечаност. После благодарења у цркви, у пратњи Гарде, кнез Михаило упутио се са својим гостима према трибини, која је била подигнута на пољани десно од друма који води ка Кошутњаку. Том приликом уручио је старим ратницима и породицама погинулих и умрлих тада установљени орден – Таковски крст, саливен од првог топа кнеза Милоша. Кнез је развио

Ентеријер Старог конака,
Громанов албум

врло активну спољну политику како би Србе и остале балканске народе ослободио од турске власти. Уз помоћ великих европских сила успео је да договори повлачење турских гарнизона из Србије. Задовољан успехом, одлучио је да посети Цариград и лично благодари султану на уступљеним градовима. На путовању га је пратила свита, у којој се налазио и командант Гарде поручник Коста Јанковић. На Цвети 6. априла 1867. кнез Михаило је на Калемегдану свечано примио кључеве Београдског града. Чим је ступио на трибину, одмах је почео чин предаје града. Прочитан је царски ферман о уступању градова, прво на турском, а онда на српском језику. Потом је Али Риза-паша, окружен својим штабом, приступио кнезу и предајући му градске кључеве, честитао.

ГАРДА КРАЉА МИЛАНА

Кнез Михаило убијен је 29. маја 1868. године. Велика народна скупштина одржана у Топчидеру 20. јуна прогласила је малолетног Милана Обреновића за кнеза. Највишим кнежевим указом гардијски вод је 24. фебруара 1875. прораствао у 1. гардијски ескадрон, који је образовао засебну команду и био непосредно потчињен првом кнежевом ађутанту. Њихов главни задатак састојао се у томе да се старају о сигурности и личној безбедности владара у свакој прилици, било у двору или ван њега. Гардијски ескадрон давао је дворску стражу, која је била подељена на спољашњу и унутрашњу. Командири стража били су непосредно под првим ађутантом владара, односно под дежурним ађутантом када први ађутант није био у двору. Унутрашња дворска стража постављала је стражаре у двору, односно у згради у којој станују владар и чланови кнежевог дома.

Пошто је Кнежевина Србија 1878. године стекла пуну државну независност, дворски комплекс у Београду знатно је проширен. На месту Малог конака, од 1881. до

Официри Краљеве гарде 1887. године. Војни музеј

1884. године, сазидао је нови двор (данас Стари двор). Када је Србија 1882. године уздигнута у ранг Краљевине 1. гардијски ескадрон преименован је у Краљеву гарду. Указом краља Милана од 3. априла 1888. за гардијску славу одређен је Свети Никола, што је била и слава Обреновића. Краљева гарда имала је значајну протоколарну улогу приликом посета страних владара Краљевини Србији. Најпре је Аустроугарски престолонаследник Рудолф у лето 1884. године посетио Србију. Затим је у августу уследила посета румунског краља Карола Београду, који је дочекан свечано и врло срдечно. Краљ Карол је кроз неколико тријумфалних капија ушао у српску престоницу. На Бањичком пољу цео гарнизон дефиловао је испред високог госта, а на гала ручку измењене су срдчане здравице. У тек отвореном новом краљевском двору организован је бал у част румунског краља. На Цвети 6. априла 1886. краљ Милан је у Горњем граду доделио нове војничке заставе: пешадијским пуковима (I–XX), Гардијском ескадрону и коњичким пуковима (Моравском, Дринском, Дунавском, Шумадијском и Тимочком).

ГАРДА КРАЉА АЛЕКСАНДРА ОБРЕНОВИЋА

Краљ Милан је 22. фебруара 1889. објавио своју абдикацију и краљевски престо предао свом сину Александру Обреновићу, који је ступио на престо у години када се навр-

шавало пет векова од Косовске битке. Због тога је одлучено да се приреди свечаност којом би се обележио велики јубилеј и обавило миропомазање краља Александра. Свечаност је отпочела у Крушевцу 15. јуна полагањем камена темељца за Споменик косовским јунацима. Архијерејска служба и миропомазање обављени су 20. јуна 1889. у манастиру Жича. Крунисање краља Александра поздрављено је 101 пуцњем из топова, постројених пред Жичом и оглашавањем црквених звона. Након крунисања уследило је честитање, а свечаност је завршена дефилеом војске.

На свој рођендан 2. августа 1893. године краљ Александар потписао је нову уредбу о формацији војске, којом је је Гардијски ескадрон претворен у Гардијски пук од два ескадрона. Краљевим указом од 2. јуна 1901. Краљева гарда формирала је нову команду, која се састојала: из штаба команде, пешадијске чете и ескадрона коњице. Пук Краљеве гарде био је под командом коњичке бригаде у погледу наставе и командовања, а под првим ађутантом краља у погледу службе. У Београду је 1898. организована прослава шездесетогодишњице Краљеве гарде, коју је 12. маја 1838. установио кнез Милош. После поздравног говора командант Краљеве гарде пуковник Александар Константиновић поделио је штампане споменице, а затим је изведен дефиле Краљеве гарде. Увече је приређена забава у Официрском дому.

Краљева гарда је 28. на 29. маја 1903. давала стражу у двору, али није успела да заустави групу официра завереника, који су насилно провалили у стари Београдски конак и убили краљевски пар. У двору су тада погинули и први ађутант генерал Лазар Петровић, дежурни ађутант потпуковник Михаило Наумовић, дежурни ордонанс официр капетан 2. класе Јован Миљковић и поднаредник Краљеве гарде Велимир Милојевић.

ГАРДА КРАЉА ПЕТРА

Завереници су позвали Петра Карађорђевића да се врати у Србију и преузме престо. Свечани чин крунисања краља Петра I Карађорђевића приређен је 7, 8. и 9. септембра 1904. у Београду. Првог дана свечаности Краљева гарда је била постројена испред Двора, сутрадан пред улазом у Саборну цркву, а трећег дана прославе на Бањици учествовала је у великој војној паради. Ступањем на дужност краља Петра настале су промене у Београдском двору и организацији Краљеве гарде. Стари конак (кућа Стојана Симића) саграђен 1843, у коме су страдали краљ Александар и краљица Драга, срушен је по налогу краља Петра. На употреби краљевског дома остао је само двор краља Милана, подигнут 1884. године. Кућа из времена кнеза Михаила саграђена 1860, у којој су била министарства иностраних и унутрашњих дела, срушена је 1911. и на њеном месту почела је градња

новог двора. Почетком 1904. године војни капелник Станислав Бинички образовао је Музика Краљеве гарде. Српска војска примила је нове пуковске заставе 1911. године. Тим поводом на Бањици је 26. јуна организована војна свечаност. У присуству свих официра и војника Београдског гарнизона краљ је поделио нове заставе: Краљевој гарди, пешадијским и коњичким пуковима и жандармерији. После пријема застава све јединице учествовале су у дефилеу. На челу свечаног поретка, парадним кораком, прошла је Гардијска чета. За све време дефилеа гардијска музика свирала је парадни марш.

ГАРДИЈСКА ЧЕТА У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА И ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

У балканским ратовима чета Краљеве гарде налазила се у Врању уз Врховну команду и бринула о обезбеђењу краља Петра и генерала Радомира Путника. Краљ Петар I повукао се са српског престола неколико дана пре атентата у Сарајеву 1914. године. Дужност владара препустио је млађем сину, регенту Александру Карађорђевићу. Пре него што је Аустроугарска објавила рат Србији, Влада и Народна скупштина премештене су у Ниш, а Врховна команда у Крагујевац. Уз регента Александра у Крагујевцу се налазила чета Краљеве гарде са заступником команданта, потпуковником Павлом Јуришићем на челу.

Када је у јесен 1915. године почело повлачење српске војске, двор је из Крагујевца прешао у Крушевац, у кућу Боже Јеличића. Под сталним притиском непријатеља двор се из Крушевца преселио у Рашку, а затим у Призрен. Пратећи регента Александра, Краљева гарда одступала је преко Призрена, Скадра, Љеша и Драча на Валону, одакле је превезена на Крф. Регент Александар се разболео још у Скадру. Понуду савезника да се из Скадра бродом превезе у Италију Александар није прихватио, већ је остао у Албанији, са војском. Гардисти су на га рукама носили све до Драча. По доласку у Солун двор је смештен у нови део града у кварту вила, у улици Мирзаки. Краљева гарда вршила је своју редовну, дворску службу и то не само у Солуну већ и на фронту код штабова 1. и 2. армије (на Јелаку и Драгоманцима, и Буковику), када је врховни командант боравио на тим положајима. На позив француске владе Музика Краљеве гарде отпутовала је у Француску, где је приредила неколико музичких концерата у Паризу и другим француским градовима. Указом регента Александра од 15. јула 1917. наређено је да Краљева гарда формира један пешадијски батаљон од две чете и један коњички дивизион од два ескадрона. За команданта је постављен пуковник Петар Живковић, који ће остати први човек Краљеве гарде све до 1934. године.

ГАРДА У КРАЉЕВИНИ СХС/ЈУГОСЛАВИЈИ

После пробоја Солунског фронта и капитулације Централних сила, 1. децембра 1918. створена је држава Краљевина Срба Хрвата и Словенаца (СХС). Указом регента Александра од 16. јула 1919. Краљева гарда подигнута је на ранг

Крунисање краља Петра I Карађорђевића 1904. године

бригаде са једним коњичким пуком од четири ескадрона и једним пешадијским пуком од четири батаљона. Коњички пук формиран је у Београду, као и Штаб пешадијског пука. Пешадијски батаљони били су размештени: 1. у Београду; 2. у Загребу; 3. у Љубљани; 4. у Сарајеву. Завршена је и градња новог двора у Београдском конаку, у који се краљ Александар уселио 1922. године (данас Нови двор). Подизање гардијске касарне на Дедињу започело је 1924. изградњом већег броја зграда за смештај војника и пратећих објеката. Пешадијски пук гарде разместио се током 1926. у две касарне у гардијском кругу на Дедињу. Исте године отворен је Гардијски дом у Топчидеру, који је тада имао најлепшу свечану дворану у Београду. Гардисти су наставили да дају дворску стражу око старог и новог двора у центру града, док се краљ са породицом 1929. године није преселио у новосаграђену резиденцију на Дедињу. Гардијски пешадијски пук давао је дворску стражу и у више других места широм земље, где су постојали краљевски објекти – у Милочеру, Бељу, Карађорђеву, Хан Пијеску, Сплиту, на Опленцу, Брду код Крања, Бледу и др.

Гарда је учествовала у државним и војним свечаностима, приређеним у част победа српске војске у балканским ратовима и Првом светском рату. У Скопљу је 24. октобра 1922. свечаним дефилеом обележена десетогодишњица Кумановске битке. Јединице су парадним кораком прошле испред трибине на којој се налазио краљ Александар са свитом. Прво су ишли носиоци 24 војничке заставе, затим пешачки пук Краљеве гарде, а за њима редом пешадијски, артиљеријски и коњички пукови.

На Бањичком пољу је 8. октобра 1928. организована прослава десетогодишњице пробоја Солунског фронта. Краљ Александар је у пратњи маршала Франше д'Еперea и министра војске и морнарице генерала Стевана Хаџића извршио смотру трупа, које су својим фронтом чиниле непрекидну линију од преко три километра. Затим је одржан дефиле у којем су учествовали носиоци 24 старе пуковске заставе, Краљева гарда, питомци војних школа, затим пешадијски, коњички и артиљеријски пукови. Морнарица, која је за ту прилику дошла из Боке Которске, била је на зачељу строја. Дефиле се завршио прелетом ловачке и бомбардерске авијације. После дефилеа на Бањици је организован ручак за 25.000 људи. На дан рођења принца Петра, 6. септембра 1930, на Бањичком пољу у Београду одржана је свечаност на којој су свим пуковима југословенске војске додељене нове заставе. Два дана касније старе пуковске заставе свечано су пренете у задужбину Карађорђевића на Опленцу. Краљ Александар I Карађорђевић страдао је 9. октобра 1934. године у Марсељу као жртва агентата. После његове смрти малолетном краљу

Петру II Карађорђевићу одређено је Краљевско намесништво са кнезом Павлом Карађорђевићем, Александровим братом од стрица, на челу. Кнез Павле се преселио у дворски комплекс на Дедињу и преузео све обавезе и дужности владара.

Краљевина Југославија је, након дугог премишљања Владе, 25. марта 1941. у дворцу Белведере у Бечу приступила Тројном пакту. У раним јутарњим сатима 27. марта војска је заузела све важније објекте у Београду, срушила Владу и преузела власт у земљи. Кнез Павле је ухапшен и интерниран у Африку. Краљ Петар II Карађорђевић, који је проглашен пунолетним, положио је заклетву у двору на Дедињу и ступио на престо. После ових догађаја Краљевина Југославија нашла се на удару фашистичких земаља. Немачка је 6. априла 1941. отпочела напад на Краљевину Југославију, који је довео до слома државе и поделе њене територије. Краљ Петар II Карађорђевић, са најужим делом Двора и Владе, полетевши са никшићког аеродрома 15. априла, напустио је земљу и отишао у Грчку, а одатле у Лондон. Претходно, на железничкој станици Топчидер, његови гардисти су му последњи пут одали почаст.

Краљ Петар II са гардистима 1936. година

ПРАТЕЋИ БАТАЉОН ВРХОВНОГ ШТАБА

После Априлског рата 1941. године Немци и Италијани окупирани су највећи део територије Југославије. Крајем лета 1941. године у Србији је избио устанак против Немаца. Створена су два ослободилачка покрета – равногоски, предвођен официрима југословенске војске и партизански, под руководством Комунистичке партије Југославије (КПЈ). Пошто су пропали преговори да се устаничке снаге ставе под јединствену команду, комунисти су 26. и 27. септембра у Столицама код Крупња уобличио своју организацију. Формирани су главни штабови за све југословенске покрајине, који су били потчињени Врховном штабу, са генералним секретаром КПЈ Јосипом Брозом Титом на челу. У Столицама су усвојени назив партизан, црвена звезда петокрака и поздрав „Смрт фашизму – Слобода народу”. Од почетка устанка Врховни штаб обезбеђивали су стражари, од којих је 16. децембра 1941. у Новој Вароши образован Пратећи вод, а затим у Фочи 1942. године Пратећа чета. Након похода пролетерских бригада из источне Босне у Босанску крајину у Бихаћу је 4. новембра 1942. образован Пратећи батаљон Врховног штаба. На дужност првог команданта Пратећег батаљона постављен је Момчило Мома Ђурић. Овај дан обележаван је као Дан Гардијске бригаде Југословенске народне армије (ЈНА). Убрзо након формирања Пратећи батаљон Врховног штаба нашао се на великим искушењима. Инжињеријска чета Пратећег батаљона одиграла је значајну улогу приликом рушења моста на Неретви и преласка Врховног штаба на леву обалу реке, почетком марта 1943. године. Током битке на Сутјесци јуна 1943. године Пратећи батаљон се заједно са Врховним штабом пробијао из обруча преко Маглића и Озрена. Водили су тешке борбе на Љубином гробу, те на Лучким, Врбничким и Мрчин колибама и на

путу Калиновик–Фоча. У борбама на Сутјесци 9. јуна погинули су шеф британске мисије при Врховном штабу Виљем Стјуарт и пратилац врховног команданта Ђуро Вујовић, док је Јосип Броз Тито рањен.

Партизанске јединице ослободиле су Јајце 17. августа 1943, а у ослобођени град смештени су Врховни штаб, извршни одбор АВНОЈ-а (влада), Централни комитет КПЈ, савезничке војне мисије и Официрска школа. Припадници Пратећег батаљона су 29. и 30. новембра 1943. у Јајцу обезбеђивали друго заседање АВНОЈ-а, на којем су постављени темељи друге Југославије. Међутим, боравак Пратећег батаљона у Јајцу упамћен је по једном другом, немилостивом догађају. Поводом трагичне смрти члана Врховног штаба Иве Лоле Рибара припадници Пратећег батаљона држали су почасну стражу крај његовог одра у капели гробља, а приликом испраћаја његових посмртних остатака први пут су извели почасну палбу. Пратећи батаљон био је на најтежем испиту 25. маја 1944, приликом немачког десанта на Дрвар. Ступивши у борбу против немачких падобранаца припадници Пратећег батаљона су

уз помоћ Шесте личке пролетерске дивизије „Никола Тесла” омогућили највишем војном и политичком руководству партизанског покрета да се благовремено извуче из дрварске пећине. Из Дрвара су се повукли и делови савезничких војних мисија, међу којима је био и син британског премијера, мајор Рандолф Черчил. Тога дана и сутрадан у борбама на Мандића мосту, Шобића главици и Трнинића брегу, око пећине у Дрвару и дуж обала Унца погинуло је или нестало тридесет бораца Пратећег батаљона. Врховни штаб успео је да се извуче и стигне на Купрешко поље, одакле је Јосип Броз Тито са најближим сарадницима, савезничким војним мисијама и неколико пратилаца у току ноћи између 3. и 4. јуна авионом пребачен у италијанску луку Бари, а затим на острво Вис. После одласка Врховног штаба у Бари Пратећи батаљон остао је у оквиру Прве пролетерске дивизије, као њен извиђачки батаљон. Када су почетком септембра 1944. године започеле завршне борбе за ослобођење Југославије, Пратећи батаљон добио је задатак да из рејона аеродрома Његовуђа и Брезна у Црној Гори што пре стигне у Србију. Батаљон

Гардисти на сахрани патријарха Димитрија Павловића, 10. април 1930.

је кренуо са Дурмитора и преко Злагара, Златибора и Ариља стигао у Ваљево, где је преузео обезбеђење аеродрома код села Дивци. На овај аеродром је 16. октобра са Виса долетео део Врховног штаба, чланови АВНОЈ-а и Владе. Београд је ослобођен 20. октобра 1944, а Пратећи батаљон је сутрадан, возом, преко Младеновца, приспео на железничку станицу у Топчидеру. Део припадника Пратећег батаљона који су се налазили уз маршала Тита у Вршцу стигао је у Београд 25. октобра. Требало је да стигну раније, али је несрећа на Дунаву 23. октобра утицала на одлагање пута. Тог дана, прелазећи скелом Дунав код Панчева, страдао је члан Врховног штаба Иван Милутиновић, након што је пловило у којем се налазио наишло на мину. Том приликом погинуо је и његов пратилац Ђуро Кривокапић, последња жртва од 77 бораца колико је из редова Пратећег батаљона погинуло у Другом светском рату. Два дана након што је стигао у Београд, 27. октобра, маршал Јосип Броз Тито је на Бањици извршио смотру јединица које су учествовале у борбама за ослобођење југословенске престонице. Указом председника ФНР Југославије Јосипа Броза Тита, Пратећи батаљон Врховног штаба одликован је Орденом народног хероја. Високо одликовање, у оквиру прославе Дана борца, 4. јула 1958. маршал Тито уручио је пуковнику Милораду Мићи Јанковићу, ратном команданту Пратећег батаљона Врховног штаба.

ТИТОВА ГАРДА

Убрзо после ослобођења Београда основана је Гардијска бригада Врховног штаба под командом потпуковника Милана Жежеља, до тадашњег команданта 13. пролетерске ударне бригаде „Раде Кончар”. Иначе, Милан Жежељ је служио војни рок у Краљевини Југославији у Београду, као војник у гарди. Припадници Гардијске бригаде давали су стражарску службу у

Дочек Тита са посете Ираку, Индији и Арапској Републици, 1971.

Београду: код дворова на Дедињу, у Ужичкој улици, у Раковици и Лисичијем потоку. Први пут од оснивања припадници Гардијске бригаде приредили су почаст госту из иностранства, фелдмаршалу сер Харолду Александеру, који је од 21. до 28. фебруара 1945. боравио у Београду. Гардисти су учествовали у великој првомајској паради у Београду и у војној паради у главном граду Бугарске, приликом обележавања победе над фашизмом. Почасни батаљон Гарде био је задужен за давање почести председнику владе ФНР Југославије, а од 1953. председнику Републике Јосипу Брозу Титу приликом његових путовања у иностранство. Прва страна држава коју је Тито посетио у марту 1946. била је Пољска. Током шестодневног боравка у тој пријатељској земљи југословенску делегацију пратило је четрдесет официра и подофицира Гардијске бригаде, са пуковником Миланом Жежељом на челу.

Гардијска бригада је најпре прерасла у дивизију, а затим у марту 1948. у Команду Гарде, ранга дивизијске области. У надлежности Команде Гарде су, поред јединица, биле Команда објеката, војна добра у Хан Пијеску и Карађорђево, Морнарички одред на Брионима и Одред гардијских бродова на ушћу Саве у Дунав, Војнодисциплински суд, Војни оркестар, Дом Гарде и

Редакција листа „Гардист” (излазио од 1950. до 1962). Специјални возни парк на Дедињу и специјални воз у Раковици (Плави воз) такође су били у надлежности Команде Гарде, односно Кабинета председника Републике. Војни оркестар Гарде имао је мисију неговања слободарских и борбених традиција. На његовом репертоару били су изворна народна музика, револуционарне партизанске песме, маршеви и корачнице, композиције које су подстицале патриотски занос и борбених дух јединица и војника. После Београда Јосип Броз Тито највише времена проводио је у својој летњој резиденцији на Брионима, где је обављао све неопходне државничке послове. Том приликом пратила га је јединица Гарде, део људства из Војног оркестра Гарде, уз особље санитета, интендантуре и техничке службе.

На војном аеродрому у Земуну 1. септембра 1954. одржана је свечаност на којој су одређеним оклопним и пешадијским јединицама ЈНА и Гардијској бригади додељене заставе, које је, у присуству највиших војних руководиоца, међу којима су били генерал-пуковници Пеко Дапчевић и Иван Гошњак, уручио маршал Јосип Броз Тито. Поводом свечаног обележавања 35. годишњице оснивања Пратећег батаљона Врховних штаба, 4. новембра 1977, свим припадницима Гардијске бригаде ЈНА уручена је специјална гардијска значка.

Приликом посете високог госта из иностранства биле су предвиђене одређене војне почасте које приређују припадници Гарде: свечани дочек, свечани испраћај, почасни шпалир, почасна стража итд. Прва посета цара Хаила Селасија Југославији 1954. године остала је упамћена за гардисте по томе што је тада први пут, приликом одавања војне почасте, коришћена свечана одећа плаве боје, која је убрзо постала препознатљива за све почасне јединице Гарде. У сећању припадника Почасног батаљона Гарде остала је Прва конференција несврстаних земаља одржана у Београду од 1. до 6. септембра 1961. године, која је окупила представнике 28 земаља. Последњих година живота председник Тито је шефове страних држава најчешће примао у Белом двору, па су им ту давале и почасте. Италијански председник Сандро Пертини био је последњи гост кога је Тито примио у Белом двору 11. октобра 1979. године. Посебно место заузима сахрана Јосипа Броза Тита, 8. маја 1980, када је у Београд пристигло 208 делегација из 126 земаља света.

ГАРДИЈСКА МОТОРИЗОВАНА БРИГАДА ЈНА

После смрти Јосипа Броза Тита наступиле су промене у Гардијској бригади ЈНА, која је преименована

у Гардијску моторизовану бригаду, састава: Први и Други моторизовани батаљон, Оклопно-механизовани батаљон, Лаки артиљеријско-ракетни дивизион ПВО, Батаљон војне полиције, Позадински батаљон, Батаљон за обезбеђење и Ауто-чета. Са овом формацијом Гардијска моторизована бригада дочекала је политичку кризу и распад СФРЈ. Бригада је учествовала у борбама против хрватских паравојних снага у западном Срему 1991. године. Доласком на ратиште Гардијске моторизоване бригаде под командом пуковника Милета Мркшића, 30. септембра, почела је битка за Вуковар. У борбама се истакао 1. журишни одред Гардијске моторизоване бригаде, са мајором Боривојем Тешићем на челу. После тешких борби, 18. новембра 1991. у насељу Митница, предали су се последњи хрватски војници, чиме је битка за Вуковар била завршена. Гардијска моторизована бригада ЈНА у борбама у Вуковару имала је 56 погинулих старешина и војника. Након повратка са ратишта у касарни на Дедињу је, 7. децембра, организована свечана смотра на којој је триста гардиста одликовано, унапређено и награђено за пожртвовање и исказану храброст.

ГАРДИЈСКА БРИГАДА ВЈ

После проглашења Савезне Републике Југославије 27. априла 1992. образован је Корпус специјалних јединица, у чији састав су ушле: 1. оклопна бригада, 63. падобранска бригада, 72. специјална бригада и Гардијска моторизована бригада Војске Југославије. Као Дан Гардијске бригаде од 1994. обележава се 6. мај, у знак сећања на Ђурђевдан 1830. године, када се у Пожаревцу окупила прва група кнежевих гардиста. Крајем 1997. Гардијска бригада изашла је из састава Корпуса специјалних јединица и постала самостална. Када је 24. марта 1999. отпочела НАТО агресија на СР Југославију, Гардијска бригада нашла се на удару непријатељских крстарећих ракета и авио-бомби. Команда Гардијске бригаде погођена је 4. априла са четири пројектила и готово потпуно разрушена. У ноћи између 27. и 28. априла погођена је касарна испред Војничког клуба и касарна на Топчидеру. Том приликом погинуо је разводник Далибор Радуловић. Следеће ноћи погођене су, са по два разорна пројектила, обе касарне на Дедињу. Најтеже бомбардовање Гардијске бригаде уследило је иза поноћи 20. маја, када су касарне на Дедињу погођене са седам пројектила. Том приликом четири војника погинула су на лицу места, а тројица су преминула на ВМА од последица рањавања. Током НАТО агресије на СРЈ 1999. погинуло је осам припадника Гардијске бригаде. Поводом 170-годишњице од оснивања, 6. маја 2000, Гардијска бригада одликована је Орденом ратне заставе првог степена.

Историја Гарде, која је уско везана за политичку и војну историју Србије и Југославије, сведочи о храбрости, пожртвованости и оданости њених припадника. Гарда Војске Србије наставља ове светле традиције и морални лик гардисте и данас држи на истинској висини. ■

Припрема за почаст 1971.

